

УДК 657.167.2

Сопко В. В.,

доктор економічних наук, професор кафедри обліку підприємницької діяльності Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ АНАЛІТИЧНИХ ПРОЦЕДУР В АУДИТІ

У статті розглянуті основні методичні підходи формування та застосування в процесі перевірки аналітичних процедур як найефективніших з процедур аудиту. Обґрунтована роль аналітичних процедур в аудиті. Визначені основні показники аналізу діяльності підприємства для цілей аудиту фінансової звітності.

Ключові слова: процедури аудиту, аналітичні процедури, аудиторська перевірка, аналіз.

В статье рассмотрены основные методические подходы формирования и применения в процессе проверки аналитических процедур, как самых эффективных из всех процедур аудита. Обоснована роль аналитических процедур в аудите. Определены основные показатели анализа деятельности предприятия в целях проведения аудита финансовой отчетности.

Ключевые слова: процедуры аудита, аналитические процедуры, аудиторская проверка, анализ

The article describes the main methodological approaches in the formation and application of the analytical procedures verification process, as the most effective of all audit procedures. The role of analytical procedures in auditing is grounded. The highlights of the company's activity analysis are defined to conduct an audit of financial reporting.

Key words: audit procedures, analytical procedures, audit, analysis

Постановка проблеми. Аудит фінансово-господарської діяльності підприємства є надзвичайно важливою справою в сучасних умовах невизначеності та ризику. Найбільш вагоме значення аудиту полягає в тому, що результатом його проведення є незалежний, об'єктивний та обґрунтований висновок аудитора про стан підприємства, що ґрунтується на підтвердженні достовірності даних, які відображені у фінансовій звітності.

Використання аналітичних процедур при аудиті фінансової звітності дозволяє скоротити обсяги трудомісткої документальної перевірки без шкоди для якості надання аудиторських послуг. Водночас

більшість науковців зазначають, що в реальній аудиторській практиці вкрай мало використовуються переваги аналітичних процедур. Тому надзвичайно актуальним залишається вивчення особливостей проведення й використання результатів одного з найефективніших видів процедур аудиту [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У працях вітчизняних вчених А. М. Герасимовича, З. Ф. Гуцайлюка, М. В. Кужельного, О. А. Петрик, О. Ю. Редька, В. С. Рудницького та зарубіжних дослідників: Р. Адамса, А. Аренса, С. М. Бичкової, Є. М. Гутцайта, Рой Додж, Дж. К. Лоббека, Р. Монтомері, Я. В. Соколова розкриваються різні аспекти суті аудиту та його складових елементів, а у працях М. Т. Білухи, Ф. Ф. Бутинця, В. І. Подольського, Н. М. Проскуріної, Л. М. Чернелевського порушуються проблеми вибору процедур аудиту задля ефективного проведення аудиторської перевірки. Але в усіх цих працях недостатньо сконцентрована увага на питаннях формування та застосування аналітичних процедур у процесі аудиту.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є обґрунтування підходів до застосування аналітичних процедур у відповідь на оцінені ризики на етапах планування та виконання завдань з аудиту фінансової звітності.

Вклад основного матеріалу. Здійснення господарських операцій відбувається щодня, щогодини. Для підтвердження їх здійснення виписуються відповідні первинні документи, які відображаються в регістрах бухгалтерського обліку. Обсяг інформації, яку необхідно дослідити, досить великий, крім того, час обмежений, але аудитори повинні отримати обґрунтовану впевненість у достовірності, правильності і несуперечливості їх відображення до вимог нормативних, методологічних та правових норм, використовуючи доречні та достатні процедури аудиту. В процесі аудиту серед процедур аудиту найбільш застосовними є аналітичні процедури, які використовуються на всіх його етапах: при плануванні, безпосередньо при виконанні завдання з аудиту та на завершальному етапі.

Аналітичні процедури включають розгляд і порівняння фінансової інформації підприємства з: а) порівняльною інформацією за попередні періоди; б) очікуваними результатами підприємства; в) аналогічною інформацією для галузі. Аналітичні процедури включають також розгляд зв'язків: а) між елементами фінансової інформації, які б, як очікується, відповідали передбачуваній картині, що ґрунтується на попередньому досвіді підприємства; б) між фінансовою та не фінансовою інформацією.

Для виконання аналітичних процедур можуть використовуватися різні методи. До речі, аналітичні методи досить поширені в науці, і то

не дивно, що часто під словом “аналіз” розуміють будь-яке дослідження взагалі, як у природних і гуманітарних науках, так і в практичній діяльності. А особливо поширені ці методи в аудиторській діяльності. Оскільки узагальнення і реалізація результатів аудиту ґрунтується на використанні не лише загальнонаукових, а й спеціальних методів, до складу яких входять і розрахунково-аналітичні, які включають економіко-математичні методи та методи економічного аналізу (регресійний аналіз та групування, індексний та коефіцієнтний методи, середні та відносні величини, ін.). Які саме із них обрати для дослідження, вирішує сам аудитор, залежно від завдання дослідження та професійного досвіду. Важливим аспектом є те, що за допомогою аналітичних процедур виявляються найбільш значущі характеристики і сторони діяльності підприємства та формується аудиторська думка щодо безперервності його діяльності. Аналітичні процедури можна застосовувати до консолідованої фінансової звітності, компонентів і окремих елементів інформації.

Крім того, відповідно до МСА 520 “Аналітичні процедури” аудитор повинен застосовувати аналітичні процедури як оцінку ризиків процедури, для отримання розуміння суб’єкта і його оточення. Застосування аналітичних процедур може вказати на аспекти організації, про що аудитор не знав, і буде сприяти в оцінці ризиків суттєвого викривлення, з тим щоб визначити характер, часові рамки та обсяг додаткових процедур аудиту [2].

Аналітичні процедури більше застосовуються до великих обсягів операцій, що є передбачуваними в часі. Застосування запланованих аналітичних процедур ґрунтується на припущенні, що взаємозв’язки між даними існують і будуть існувати за відсутності відомих умов, які вимагають протилежного. У будь-якому випадку прийнятність конкретної аналітичної процедури залежатиме від оцінки аудитором того, наскільки ефективною вона буде для виявлення викривлення, яке окремо або разом з іншими викривленнями може призвести до суттєвого викривлення фінансової звітності.

Під час виконання завдання з аудиту аудиторам доводиться мати справу з великими обсягами числових даних. Під час підбору й обробки даних аудитори нерідко мають оперувати безліччю значень чинників, що вивчаються, і величин. Користувачі аудиторського висновку, також зтикаються з числовими даними, що обґрунтовують висновок незалежних аудиторів. У всіх випадках включення в текст великої кількості цифр ускладнює його сприйняття, а представлення несистематизованих попередніх даних ускладнює їх аналітичну обробку.

Різні типи аналітичних процедур забезпечують різні рівні впевненості. Визначення прийнятності конкретних аналітичних процедур,

по суті, залежить від характеру твердження та оцінки аудитором ризиків суттєвого викривлення. Конкретні аналітичні процедури також можуть вважатися відповідними, якщо для таких самих тверджень проводяться детальні тести.

Якщо аналітичні процедури, виконані відповідно до вимог МСА, встановлять відхилення або взаємозв'язки, які не узгоджуються з іншою відповідною інформацією чи значно відрізняються від очікуваних величин, аудитор має дослідити ті розбіжності через: а) звертання із запитом до управлінського персоналу та отримання відповідних аудиторських доказів щодо відповідей управлінського персоналу; б) виконання інших аудиторських процедур, які будуть потрібними за таких обставин.

Наприкінці аудиту необхідно розробити та виконати аналітичні процедури, що допоможуть при формулюванні аудиторського висновку про те, чи відповідає фінансова звітність розумінню аудитором підприємства та чи буде в змозі підприємство в майбутньому продовжувати безперервну діяльність.

Припущення про безперервність діяльності є одним із основних принципів підготовки фінансової звітності. Значна кількість підприємств реального сектору економіки в умовах сьогодення знаходяться у скрутному становищі, й підтвердження можливості їх діяльності у майбутньому потребує значних зусиль, розрахунків та професійного досвіду аудиторів.

Безперервність діяльності підприємства зазвичай розглядається як продовження діяльності у найближчому майбутньому без наміру на необхідності ліквідації. Таким чином, активи і зобов'язання обліковуються на тій підставі, що підприємство зможе реалізувати свої активи і виконувати свої зобов'язання під час звичайної діяльності.

Управлінський персонал несе відповідальність за оцінку здатності підприємства продовжувати свою діяльність, навіть якщо фінансова звітність не включає в себе пряму відповідь на це питання [2].

В аудиторській практиці для визначення безперервної діяльності підприємства використовують показники, наведені в таблиці 1.

Таблиця 1
Показники визначення безперервної діяльності

№ з/п	Показник	Формула розрахунку	Нормативне значення
1	2	3	4
1. Аналіз майнового стану підприємства			
1. 1	Коефіцієнт зносу основних засобів	$\text{ф. 1 р. 032} : \text{ф. 1 р. 031}$	зменшення

1.2	Коефіцієнт оновлення основних засобів	ф. 5 р. 260 (гр. 5) : ф. 1 р. 031 (гр. 4)	збільшення
1.3	Коефіцієнт вибуття основних засобів	ф. 5 р. 260 (гр. 8) : ф. 1 р. 031 (гр. 3)	менше, ніж коефіцієнт оновлення основних засобів
2 Аналіз ліквідності підприємства			
2.1	Коефіцієнт покриття	ф. 1 р. 260 : ф. 1 р. 620	> 1
2.2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	ф. 1 (р. 260 – р. 100 – р. 110 – р. 120 – р. 30 – р. 140) : ф. 1 р. 620	0. 6 – 0. 8
2.3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	ф. 1 (р. 220 + р. 230 + р. 240) : ф. 1 р. 620	> 0 збільшення
2.4	Чистий оборотний капітал, тис. грн.	ф. 1 (р. 260 – р. 620)	> 0 збільшення
3 Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства			
3.1	Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	ф. 1 р. 380 : ф. 1 р. 640	> 0,5
3.2	Коефіцієнт фінансування	ф. 1 (р. 430 + р. 480 + р. 620 + р. 630) : ф. 1 р. 380	< 1 зменшення
3.3	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	ф. 1 (р. 260 – р. 620) : ф. 1 р. 260	> 0,1
3.4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	ф. 1 (р. 260 – р. 620) : ф. 1 р. 380	> 0 збільшення

Постає питання, чи достатньо розрахунків цих показників для визначення безперервної діяльності підприємства, адже вони описують стан підприємства на дату їх розрахунку, але не дають ніякої інформації про подальше становище?

Міністерство економіки України у виданих методичних рекомендаціях [3] пропонує здійснювати оцінку за допомогою коефіцієнта Бівера. Ознакою, що підтверджує фінансову нестабільність підприємства, є таке фінансове становище, при якому протягом тривалого періоду (1,5-2 роки) цей коефіцієнт не перевищує значення – 0,2.

Якщо звернутися до зарубіжного досвіду, то увагу привертає модель Альтмана, що побудована з використанням апарату мультиплікативного аналізу дискримінанта, який дозволяє підібрати такі показники, дисперсія яких між групами була б максимальною, а у середині групи мінімальною. У цьому випадку класифікація проводилася за

двома групами компаній, одні з яких пізніше збанкрутували, а інші, навпаки, змогли вистояти і зміцнити своє фінансове положення. Така модель, відома також як Z-рахунок або індекс кредитоспроможності, є найбільш розповсюдженою у світовій практиці. Модель показує та передбачає майбутній стан підприємства з точністю у 95%. Цей показник став практично стандартом при оцінці ймовірності банкрутства підприємства.

У разі ідентифікації події або умови, що вказують на порушення принципу безперервності, аудитори мають виконати додаткові процедури аудиту, які включають також і аналітичні процедури, а саме: а) аналіз та обговорення з управлінським персоналом грошових потоків прибутку та інших відповідних прогнозів; б) аналіз та обговорення останньої доступної проміжної фінансової звітності підприємства; в) розгляд умов боргових зобов'язань та угод про позики і визначення того, чи були вони порушені; г) розгляд протоколів зборів акціонерів, тих, кого наділено найвищими повноваженнями, та відповідних комітетів для виявлення проблем з фінансуванням; г) запити до юристів підприємства щодо існування судових позовів або претензій та обґрунтованості оцінок їх результатів управлінським персоналом та попередньої оцінки фінансових наслідків; д) підтвердження існування, законності та виконання угод про надання або збереження фінансової допомоги з пов'язаними та третіми сторонами, а також оцінювання фінансової здатності таких сторін забезпечити додаткові кошти; е) оцінка планів підприємства щодо невиконаних замовлень клієнтів; є) виконання процедур аудиту стосовно подальших подій для ідентифікації подій, які пом'якшують чи в інший спосіб впливають на здатність суб'єкта господарювання безперервно продовжувати діяльність; ж) підтвердження існування, умов та достатності можливостей отримати позики; з) отримання та огляд звітів про регуляторні заходи; и) визначення достатності фінансування для будь-якого запланованого вибуття активів.

Аудиторам необхідно отримати достатні й доречні аудиторські докази того, що плани управлінського персоналу підприємства здійсненні і що результати цих планів будуть сприяти поліпшенню ситуації.

Висновки. Таким чином, при виборі аналітичних процедур необхідно враховувати економічну ефективність застосування процедур аналізу у порівнянні з іншими процедурами аудиту. Процедури, що застосовуються при аудиті фінансової звітності, визначаються характером ділової активності підприємства, галузевою належністю, термінами виконання завдання. Використання аналітичних процедур необхідно здійснювати на підставі ідентифікації ризиків на рівні тверджень, а послідовність їх виконання знаходиться в залежності від оцінених ризиків.

Література:

1. Проскуріна Н. М. Аналітичні процедури як детермінанти підвищення якості сучасного професійного аудиту / Н. М. Проскуріна // Фінансова система України. Збірник наукових праць. – Острого: Видавництво Національного університету "Острозька академія". – 2010. – Випуск 15. – 524 с. – С. 217-223.

2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2010 року, частина 1 / Пер. з англ. Ольховікова О. Л., Селєзньов О. В., Зєніна О. О., Гик О. В., Біндер С. Г. – К. : Міжнародна федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України, 2010. – 846 с.

3. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства, чи доведення банкрутства [Електронний ресурс], затв. Наказом Міністерством економіки України від 19.01.2006 р. №14. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0014665-06>.